زانکۆی سەلاحەددین - هەولێر
Salahaddin University-Erbil

تیۆرەکانی فێربوون و فێرکردن

نظريات التعلم والتعليم

Learning and Teaching Theories

بەشی دووەم:

چەمکی فێربوون و فێرکردن

مامۆستای بابەت: پ. ی. د. آراز حکيم رضا
araz.radha@su.edu.krd

چەمکی
فێربوون و فێرکردن

بەشی دووەم:

araz.radha@su.edu.krd

پێناسەی فێربوون (Learning)

- دەستەواژەی فێربوون لە بنەڕەتدا لە وشەی (لّێیەرنیان) (leornian)ی ئینگلیزی کۆن وەرگیراوە، ئەگەر وەرگێڕانی بۆ بکرێت بۆ ئینگلیزی نوێ ئەوا بە مانای وەرگرتنی زانیاری (knowledge to get) یاخود بۆ بیرکردنەوە دەربارەی (to think about) دێت. بێگومان خەڵک لە ڕێگای وەرگرتنی مەعریفەوە فێردەبن، ئەمەش لە کاتێکدا ڕوو دەدات کەوا دەربارەی شتێک بیرکردنەوەیەکی قوڵمان هەبێت.
- کەواتە فێربوون بریتیە لە پرۆسەی وەرگرتنی زانیاری لە کەسێک یان کۆمەڵە کەسیک. ئەمەش لە دەرەنجامدا دەبێتە هۆی گۆڕینی بیرکردنەوە، هەڵسوکەوت و ڕەوشت لەگەڵ پەیداکردنی کارامەیی (Skills) نوێ.
- فێربوون دەکرێت ڕەسمی (Formal) یان نارەسمی (Informal) بێت.

araz.radha@su.edu.krd

پێناسەی فێرکردن (Teaching)

- وشەی فێرکردن لە وشەیەکی (tǣcan)ی ئنگلیزی کۆن وەرگیراوە، کە بەمانای نیشاندان یان ئاماژە پێکردن "to show" or "point out" دێت. بەشێوەیەکی گشتی پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن گرێدرا و پێکەوە بەستراون. واتا دوانەیەکن هیچ کامێکیان بێ ئەوەی تریان ڕوونادات.
- کەواتە فیرکردن بریتیە لە گواستنەوەی مەعریفە (knowledge) و کارامەیي (skill) بۆ کەسێک یان کۆمەڵە کەسێک.

پێناسەی فێرکردن لە پەروەردەدا

- بریتییە لە هاوبەشی کردنی مەعریفە و شارەزایي، لە بوارێکی دیاریکراو لە پۆلدا.

araz.radha@su.edu.krd

فۆڕمەکانی فێربوون و فێرکردن

بەشێوەیەکی گشتی فێربوون و فێرکردن دوو فۆڕمی سەرەکیان هەیە کە بریتین لە:

- ✓ ڕەسمی (Formal): ئەو جۆرە فێربوون و فێرکردنەیە کەوا لە پۆلەکان ئەنجام دەدرێت.
- ✓ ناڕەسمی (Informal): ئەو جۆرە فێربوون و فێرکردنەیە کەوا لە دەرەوەی پۆل و دامەزراوە ئەکادیمییەکان ئەنجام دەدرێت. بۆ نموونە ماڵەوە یاخود وانەکان - تۆتریاڵز (tutorials).

araz.radha@su.edu.krd

جیاوازی نێوان فێربوون و فێرکردن

فێربوون	فێرکردن
پرۆسەی وەرگرتینی زانیارییە، ئەمەش دەبێتە هۆی گۆڕان لە کارامەیی، زانیاری و هەڵسەکەوت.	پرۆسەی گواستنەوەی زانیارییە.
فێربوون دەکرێت بەبێ بوونی فێرکار ڕوو بدات.	فێرکردن پێویستی بە فێرکار و فێرخوازە
فێرخواز پشت بە تێگەیشتن و وەرگرتنی فیدباک دەبەستێت.	فێرکردن پرۆسەیەکە پشت بە پێدانی فیدباک دەبەستێت.
ژمارەیان زیاترە.	ژمارەیان کەمترە.
بۆ گۆڕینی ڕەوشتی کەسێکە بە پێدانی زانیاری نوێ لە ژیان ڕۆژانەدا.	نیشاندان یاخود شیکردنەوەیە بۆ ئەنجام دانی کارێک.

araz.radha@su.edu.krd

ژینگەی فێربوون

- ژینگەی فێربوون دەکرێت چەندین شت لەخۆی بگرێت بەڵام لە دیارترینیان بریتیین لە:
  - ✓ مامۆستا.
  - ✓ قوتابی.
  - ✓ ژینگەی فیزیکی.

ژینگەی فیزیکی فێربوون لای قوتابیان:

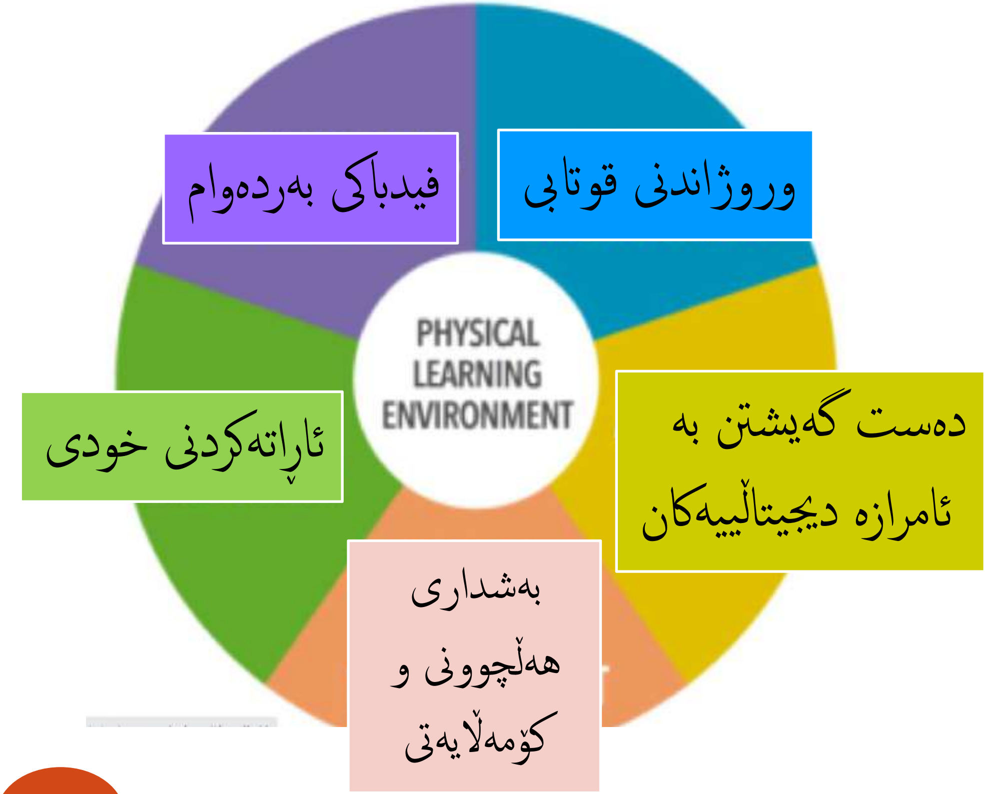

araz.radha@su.edu.krd

تایبەتمەندیەکانی فێربوون

- ❑ فێربوون چەند تایبەتمەندییەک لەخۆی دەگرێت، گرنگترین و دیارترینیان بریتیین
- ✓فیربوون پرۆسەیەکی بەردەوامە.
- ✓ بەردەوام لە نوێبوونەوە دایە.
- ✓ زانیاری نوێ دەدات.
- ✓ هەندی زانیاری کۆن رەتدەکاتەوە.

araz.rauna@su.edu.krd

مەرجەکانی فێربوون

araz.radha@su.edu.krd

1) ئاگایی/ وریایی (Awareness)

- پێویستە قوتابیان وریا و ئاگاردار بکرێنەوە لەو شتانەی کەوا فێردەکرێن. مەرجی سەرەکیە قوتابیان لەوە ئاگاداربن کەوا هەندێ شت هەیە ئەوان پێویستیانە فێربکرێن و فێربن پێش ئەوەی ئەوان ئارەزووی خوێندنەکە بکەن، واتا زانیاری تەواو دەربارەی کۆرسەکە. چونکە قوتابیان نازانن کەوا هەندێ شت هەیە نایزانن. بۆ نمونە پرۆگرامی هەگبەی ئاماری بۆ زانستە کۆمەلایەتییەکان (SPSS).
- هەروەها زۆر پێویستە فێربکرێن کەوا مامۆستاش هەموو شتێک نازانێت، بۆ ئەوەی هیچ کات هەست بە دوودلی و ترس نەکەن.

araz.radha@su.edu.krd

2) گرنگی یاخود بایەخ (Interest):

- دوای ئەوەی قۆناغی ئاگایی جێگیرکرا، ئەوا پێویستە مامۆستا وەڵامی ئەو پرسیارە بداوتەوە و ڕوونی بکاتەوە کەوا گرنگی ئەو بابەتە چییە بۆ ژیانی قوتابیان. بەتایبەتی وانە گشتییەکان بۆ نمونە: دەرونزانی گشتی یاخود پەروەردە، لەبەر ئەوەی سروشتی زۆربەی قوتابیان وایە زۆر حەز بە وانە ناکەن و حەز بەو زانیارییانە ناکەن کە مامۆستا پێیان دەدات، چونکە زۆربەی قوتابیان لەبەرئەوە لە وانەکە بەشدارن چونکە مەرجە بۆ بەدەست هێنانی بڕوانەماکەیان.
- بۆیە ئەرکی مامۆستایە گرنگی و بایەخی بەبەتەکە بۆ قوتابیان ڕوون بکاتەوە، کەوا لە ژیانی هەرتاکێکیان چەند گرنگە. بە پێچەوانەوە قوتابیان زۆر هەست بە هاندان ناکەن و بەو ئەندازەیەش فێرنابن کە لە توانایاندا هەیە.

araz.radha@su.edu.krd

3) وروژێنەر یاخود پاڵنەر (Motivation):

- به پێی لێکۆڵینەوەکان قوتابیان باشتر فێر دەبن ئەگەر گرنگی و بایەخیان بۆ وانەکە هەبێت. [illegible] وروژاندن دێتە ئاراوە. یەکێک لە هۆکارەکانی وروژاندن بریتییە لە نمرەی باش. کەواتە پێویستە قوتابیان هان بدرێن بۆ ئەوەی نمرەی باش بەدەست بێنن. هەر بۆیە نمرەی بەرز بە یەکێک لە باشترین هۆکارەکانی وروژاندن دادەنرێت.

araz.radha@su.edu.krd

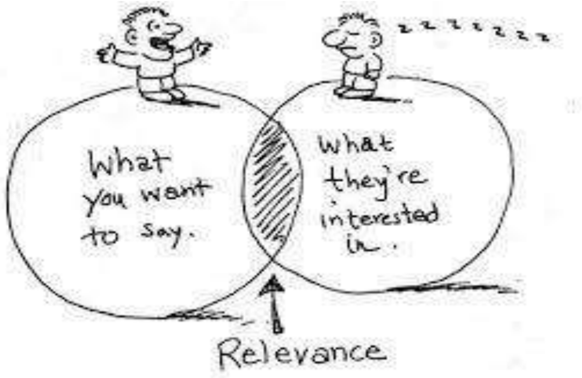

4) پەیوەندی (Relevance):

❑ زۆر گرنگە مامۆستا پەیوەندی بابەتەکان بە ژیانی داهاتووی قوتابیان ببەستێتەوە و بۆیان ڕوون بکاتەوە کە ئەو بابەتە چ پەیوەندییەکی بە شتەکانی دەوروبەریانەوە هەیە؟ یاخود چۆن پەیوەندی دروست دەکرێت لەگەڵ بەبەتەکە و دەوروبەر. بۆ نموونە: خوێندنی تیۆرەکانی فێربوون چ گرنگییەکی بە ژیانی ئێوە هەیە، یاخود بۆ بخوێندرێت؟

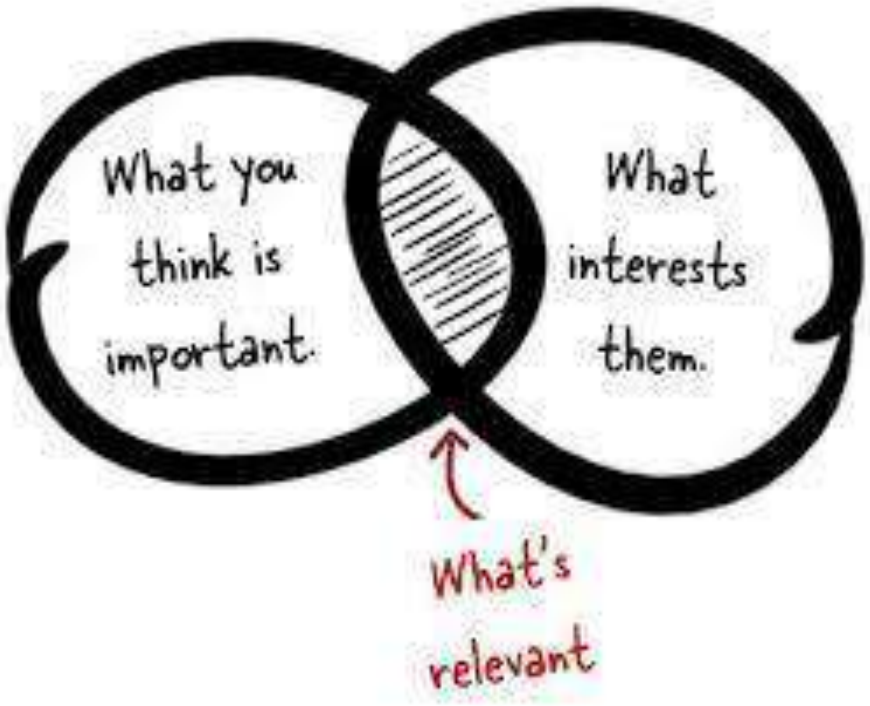

araz.radha@su.edu.krd

5) تێکەڵاوبوون یاخود بەشداری (Engagement):

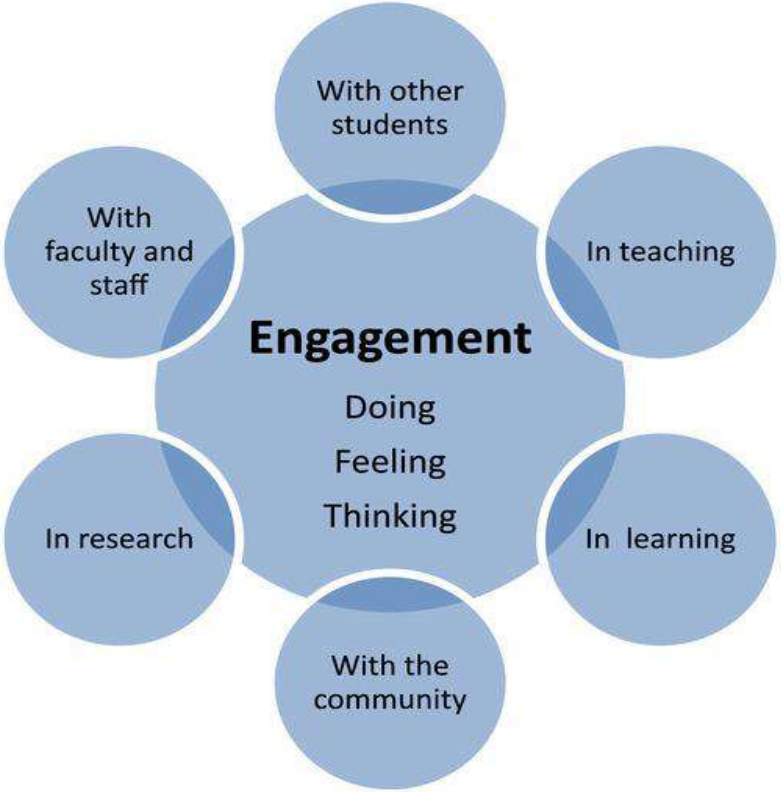

- کاتێک کەوا قوتابیان لە پەیوەندی تێگەیشتن ئەوا لەدوای ئەمە تێکەڵاوی دێت و دروست دەبێت. تێکەڵاو بوون هەمیشە پرۆسەی فێربوونی ستت دەگۆڕێت بۆ فێربوونی چالاک.
- تێکەڵاوبوون یاخود بەشداری لە سادەترین پێنەسەیدا بریتییە لە گوێگرتنی باش، بەشداری چالاک، گفتوگۆی ئەکادیمی، خوێندنەوەی باش و سەرچاوەی دەرەوەی کۆرسەکە.

araz.radha@su.edu.krd

6) هاندان یاخود بەهێزکردن (Reinforcement):

- پاڵپشتی مەرجێکی تری پرۆسەی فێربوونە. یەکێک لە پاڵپشتییەکان دەکرێت دووبارەکردنەوە بێت، واتا بەسەر هیچ وانەیەک دا مەڕۆ تاکو دڵنیا نەبیت لەوەی قوتابییەکانت تەواو لە وانەکە گەیشتوونە. هەروەها پێویستە مامۆستا هەڵسەنگاندن بکات لە دەرەنجامی هەڵسەنگاندنەکە پێویستە بڕیار بدات ئایا کامە قوتابی پێویستی بە پاڵپشتی ئەرێنی و نەرێنی (positive or negative) هەیە، بۆ ئەم مەبەستەش دەکرێت مامۆستا پێدانی نمرە، یان کەمکردنەوەی نمرە بەکار بهێنێت.

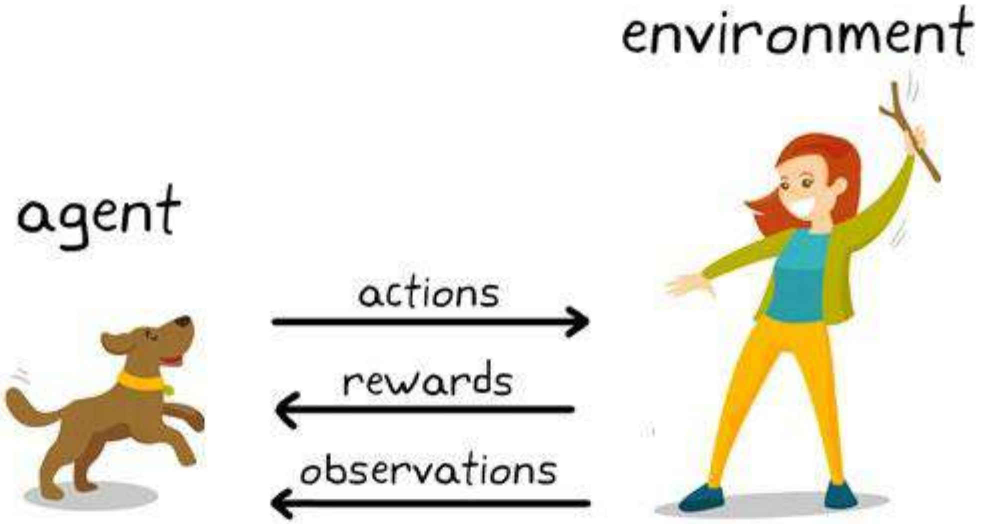

araz.radha@su.edu.krd

7) پشتیوانی (Support):

❑ پشتیوانی چەندین جۆر و فۆرمی هەیە، بەڵام ئەوەی ئێمە لێرەدا مەبەستمانە بریتییە لە دابینکردنی تەواوی پێداویستییەکانی ژینگەی فێربوون و فێرکردن، وەکو ئینتەرنێت، لاپتۆپ، پەرتوکخانە، سەنتەری زانیاری و هاریکاری و هتد. بۆ ئەوەی قوتابیان هەست بە ئارامی بکەن.

araz.radha@su.edu.krd

سوودەكانی فێربوون

زانکۆی سەلاحەددین - هەولێر
Salahaddin University-Erbil

زانکۆی سەلاحەددین - هەولێر
Salahaddin University-Erbil

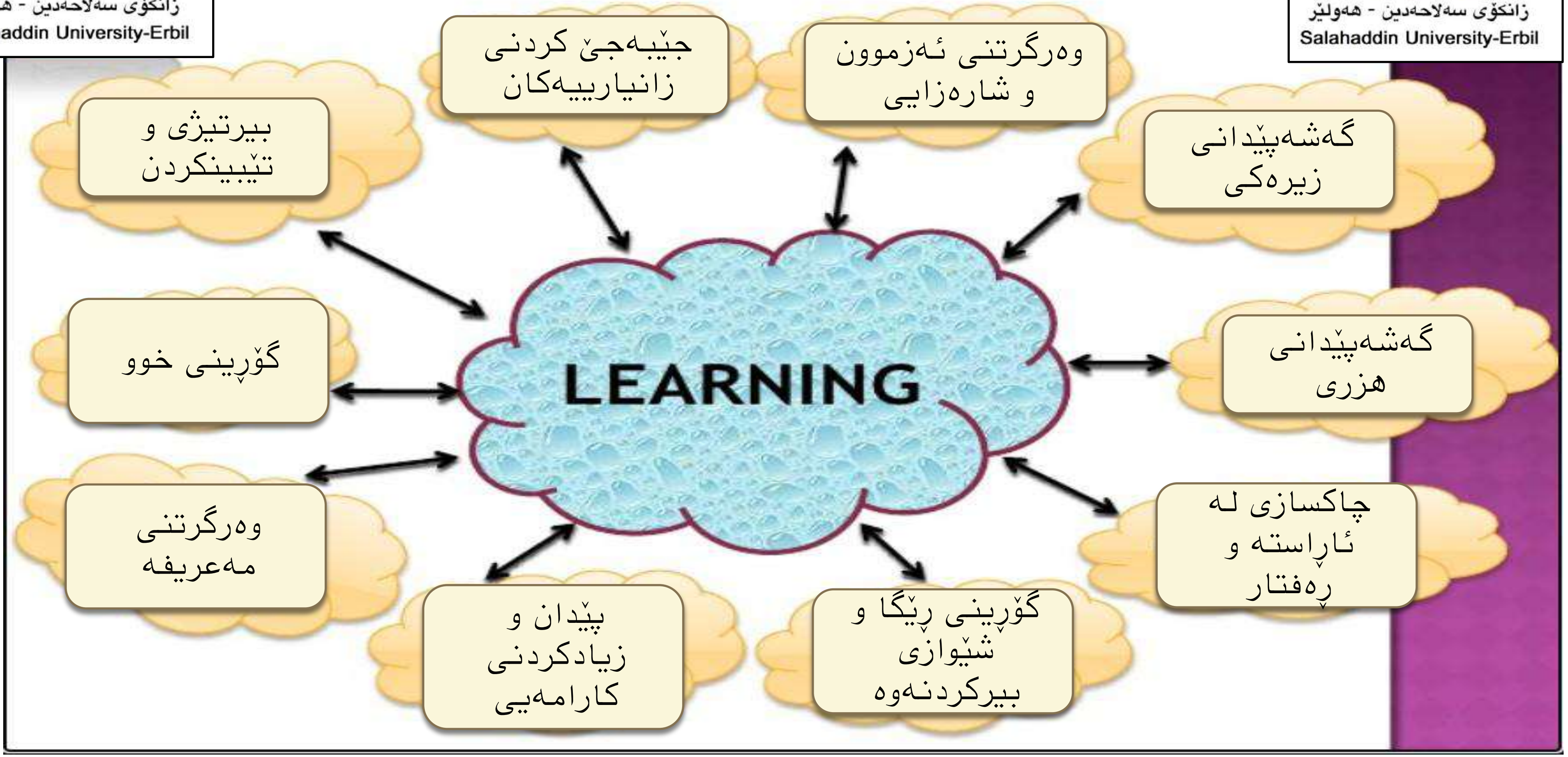

araz.radha@su.edu.krd

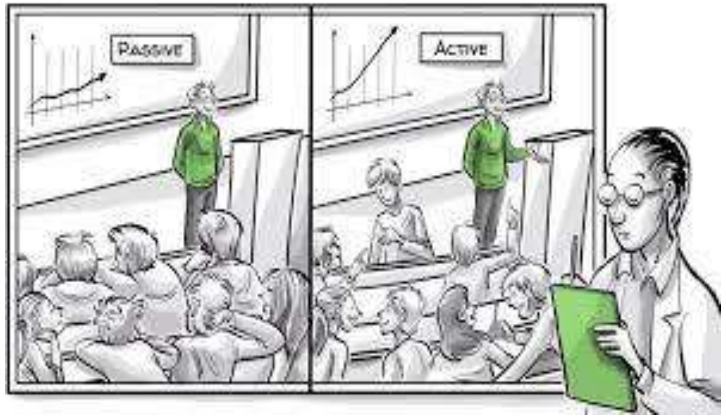

فێربوونی کارا (چالاک) و سست (ناچالاک)

Passive vs. Active Learning

- فێربوونی کارا (چالاک) (**Active Learning**) و فێربوومی سست (ناچالاک) (**Passive Learning**) دوو ڕێگا یان شێوازی گەیاندنی زانیارین کە لە لایەن مامۆستایانەوە لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا بەکاردەهێنرێن. لە وڵاتانی پێشکەوتوو هەر لە قۆناغی سەرەتاییەوە تاکو زانکۆ شێوازی فێربوونی چالاک پەیڕەو دەکەن، چونکە کاریگەریەکانی ئەم شێوازە سەلمێنراوە.

araz.radha@su.edu.krd

فێربوونی کارا (چالاک)
Active Learning

- فێربوونی کارا (چالاک) (**Active Learning**) ئەو میتۆدەی فێرکردنە کەوا قوتابیان و مامۆستا لەگەڵ ژینگەی فێربوون هەمویان یەکتری تەواو دەکەن. هەروەها یەکێکە لەو شێوازانەی فێربوون کە قوتابی چەقی فیربوونە (centered-student). لێرەدا ڕۆڵی مامۆستا جیاوازە تەنیا ئەو تاکە سەرچاوەی زانیارییەکان نیەی، بەڵکو مامۆستا تەنیا هاوکار و ڕێ نیشاندەرە لە پرۆسەکەدا. ڕۆڵی قوتابیان لێرەدا پرسیار کردنە بەشێوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و چارەسەرکردنی کێشەکانە. لێرەدا قوتابیان بیرۆکەی نوێ دەهێننە ئاراوە و چارەسەریشی بۆ دەدۆزنەوە.

araz.radha@su.edu.krd

فێربوونی سست (ناچالاک)
Passive Learning

- فێربوومی فێربوونی سست (ناچالاک) **(Passive Learning)** شێوازێکی کۆنی فێرکردنە، قوتابیان زۆر بە کەمی بەشداری وانەکە دەکەن. لەم جۆرە شێوازەدا مامۆستا چەقی پرۆسەکەیە (teacher-centered)، قوتابیان تەنیا گوێگرن و تەنیا ئەوە فێردەبن کە گوێیستی دەبن. لێرەدا ڕۆڵی قوتابی تەنیا وەگرە و مامۆستا تاکە سەرچاوەی زانیارییەکانە.

araz.radha@su.edu.krd

جیاوازییەکانی نێوان فێربوونی چالاک و فێربوونی سست

بوارەکان	فێربوونی چالاک	فێربونی سست
بەشداری	چالاکە	ناچالاکە
ڕۆڵی مامۆستا	یارمەتیدەرە	تەنیا ئەو سەچاوەی هەموو شتێکە
ڕۆڵی قوتابیان	پرسیار دەکات و ڕەخنەگرە	تەنا وەرگرە بەبێ پرسیارکردن
بیرکردنەوە	کراوەیە	داخراوە
وەرگرتنی فێربوون	بەوردەکارییەوە	بێ وردەکاری
سودەکانی	وەکو پێویست ناتوانێ پلان وانەکە دابنێت و کەمترین زانیاری دەخاتەڕوو	مامۆستا زۆرترین زانیاری پێشکەش دەکات، زیاتر کۆنترۆڵی بەسەر پرۆسەکەدا هەیە.
زیانەکانی	فیدباک، بەشداری چالاک و بەرەوپێش چوونی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە	تێکەڵاوی (Engagement) کەمترین فیدباک وەردەگرن

araz.radha@su.edu.krd

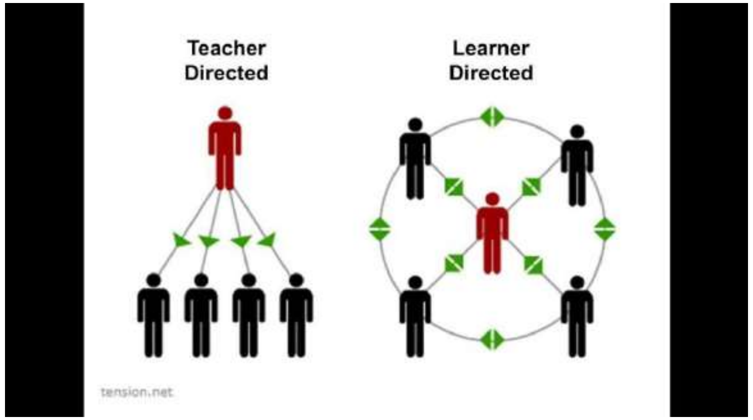

ماموستا چەقی فێربوونە لەگەڵ قوتابی چەقی فێربوونە
Teacher centered and learner centered

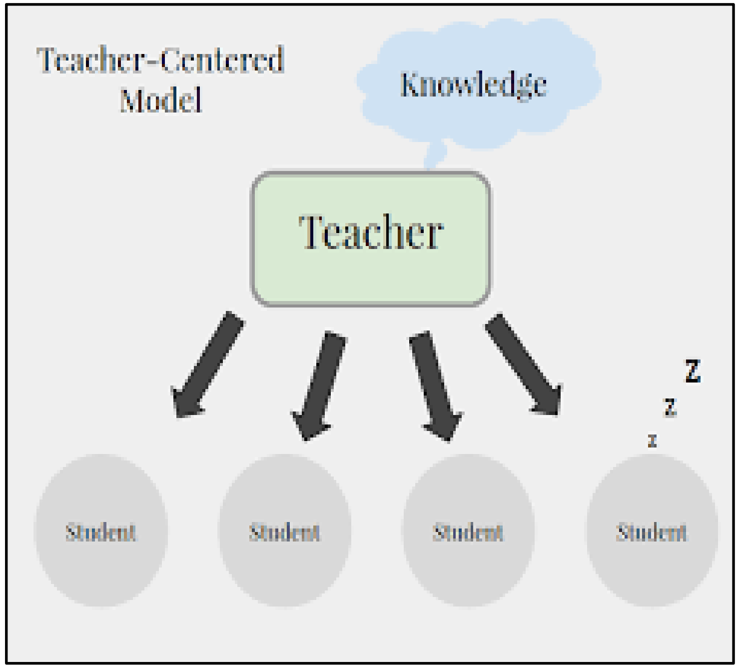

ماموستا چەقی فێربوونە (Teacher centered)

- یەکێکە لە شێوازە کۆنەکانی پرۆسەی پەروەردەوفێرکردن. ماموستا بەشێوەیەکی (Passive) زانیارییەکان بۆ فێرخوازان دەگوازێتەوە ئینجا لەڕێگای محازەرە یان سمینارەوە بێت، واتا ماموستا کۆنترۆڵی بەسەر تەواوی پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا هەیە. لێرەدا ماموستا تاکە سەرچاوەی زانیارییەکانە.

araz.radha@su.edu.krd

باشی و کەم و کورتییەکانی مامۆستا چەقی فێربوونە
(Benefits and Drawbacks)

باشییەکانی:

- کۆنترۆڵی تەواو
- نەوەرۆک و دیزاین
- مامۆستا زیاتر هەسی بە ئارامی دەکات
- قوتابیان هەمیشە دەزانن تەرکیز بکەنە سەر چی بەشێک

کەم و کورتییەکان:

- هەست بە بێزاریکردن
- قوتابیان بەتەنیا کاردەکان/ ناتوانن زانیاریەکان هەوبەشی پێبکەن
- لاوازکردنی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە

araz.radha@su.edu.krd

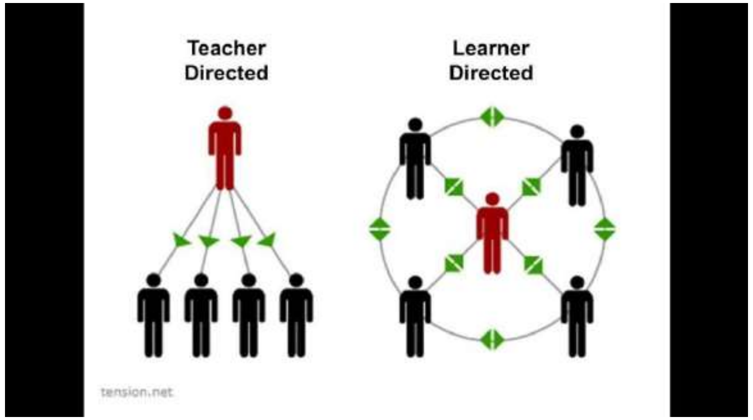

مامۆستا چەق فێربوونە لەگەڵ قوتابی چەق فێربوونە
Teacher centered and Learner centered

قوتابی چەق فێربوونە (Learner centered)

- بەهەمان شێوەی پێشوو مامۆستا دەسەڵاتی تەواوی بەسەر پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا هەیە، بەڵام زیاتر هاوکاری فێرخوازانە و ئاسانکاریان بۆ دەکات، ئەویش بەشێوەی ڕاهێنەر. واتا ڕۆڵی مامۆستا لێرەدا ئەوە نییە قوتابیان فێربکات، بەڵکو فێریان دەکات کەوا چۆن خۆیان خۆیان فێربکەن.

araz.radha@su.edu.krd

باشی و کەم وکورتییەکانی قوتابی چەق فێربوونە

and drawbacks Benefits

باشییەکانی:

- هەوبەشیکردنی مەعریفە لەنێوان قوتابیان و ماموٚستا
- بونیادنانی توانای ئاخاوتن
- تێکەڵاوبوون و بەشداری ڕاستەقینەی قوتانیان

کەم و کورتییەکانی:

- ژاوەژاو و دەنگەدەنگ
- کۆنترۆڵکردنی پۆل
- لەوانەیە بۆ هەندێ قوتابی کێشەبێت ئەوانەی حەز دەکەن بە تەنیا کاربکەن

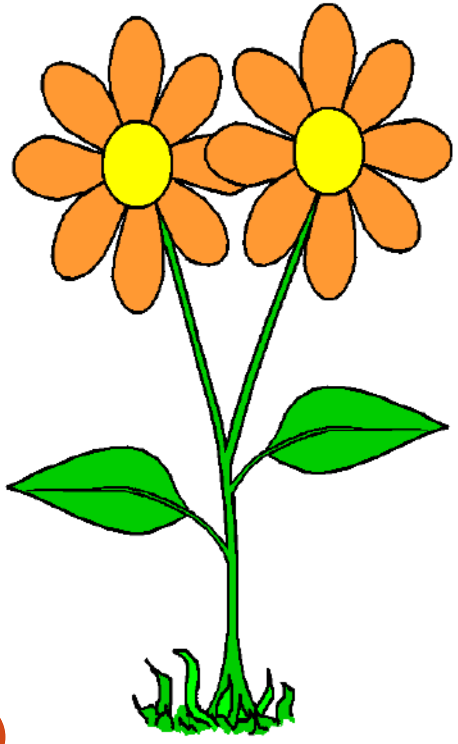

araz.radha@su.edu.krd

قوتابی چەقی فێربوونە		مامۆستا چەقی فێربوونە
لەگەڵ قوتابیەکیتر، بە گروپ، یان بە تەنیا بەپێی چالاکیەکە	VS	قوتابی بە تەنیا کاردەکات
قوتابیان وەڵامی پرسیارەکانی یەکتر دەدەنەوە، مامۆستا تەنیا سەرچاوەی زانیاری نییە	VS	مامۆستا وەڵامی قوتابیان دەداتەوە
قوتابیان مافیان هەیە هەندێک تۆپیک هەڵبژێرن	VS	مامۆستا تۆپیکەکان هەڵدەبژێرێت
قوتابی هەڵسەنگاندن بۆ خۆیان دەکەن، هەروەها مامۆستاش هەڵسەنگاندنیان بۆ دەکات	VS	مامۆستە هەڵسەنگاندنیان بۆ دەکات
پۆل ئارام نییە و هەمیشە دەنگە دەنگی تێدایە	VS	پۆل ئارام و بێدەنگە
قوتابیان قسە لەگەڵ مامۆستا و هاوپۆلەکانیان دەکەن	VS	مامۆستا قسەکەرە و قوتابیانیش گوێگرن

پوختەی بەشی دووەم: فێربوون و فێرکردن

- ✓ فێربوون فێرکردن دوو پرۆسەی بەیەکەوە گرێدراون و ڕۆڵێکی دیار و بەرچاویان لە بەرەوپێش بردنی تاکدا هەیە.
- ✓ فیرکردن گواستنەوەی زانیارییە.
- ✓ فێربوون پرۆسەی وەرگرتنی زانیارییە. ئینجا لەوانەیە دەرەنجامەکەی باش یان خراپ بێت، کە بۆ ماوەیەکی زۆر لە ڕەفتاری کەسەکە بەدیار دەکەوێت.
- ✓ فێرکردن پێویستی بە فێرخواز و فێرکارە، بەڵام فێربوون دەکرێت بەبێ بوونی مامۆستا ڕووبدات.
- ✓ فێرکردن پشت بە پێدانی فیدباک دەبەستێت، بەڵام فێربوون پشت بە تێگەیشتن لە فیدباک دەبەستێت.
- ✓ مامۆستایەک ئەگەر لە ژیانیش نەمابێت دەتوانێت کاریگەری لەسەر تاک هەبێت، واتا خەڵک لە شێوازەکانی ئەوەوە فێربن، بەڵام لەگەڵ نەمانی فێرخوازەکە فێربوونیش نامێنێت.

لیستی سەرچاوەکان:

- *Brown, g., 2020. Difference Between Active Learning And Passive Learning | Difference Between. [online] Differencebetween.net. Available at: <http://www.differencebetween.net/miscellaneous/career-education/difference-between-active-learning-and-passive-learning/> [Accessed 12 September 2020].*
- *Lathan, J., 2019. Complete Guide To Teacher-Centered Vs. Student-Centered. [online] University of San Diego. Available at: <https://onlinedegrees.sandiego.edu/teacher-centered-vs-student-centered-learning/> [Accessed 13 September 2020].*
- *Hough, J. B., & Duncan, J. K. (1965, February). Exploratory Studies of a Teaching Situation Reaction Test. In Annual Meeting of the American Educational Re-search Association.*
- *Hardy, C., & Mawer, M. (1999). Learning and teaching in physical education. London: Falmer Press.*
- *Prozesky, D. R. (2000). Teaching and learning. Community eye health, 13(36), 60.*
- *Tuohilampi, L., Nieminen, J. H., Häsä, J., & Rämö, J. (2018). The interplay of informative assessment criteria and continuous feedback with mathematics students' learning orientations. In Proceedings of the 42nd Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education. PME International Group for the Psychology of Mathematics Education.*

پێکەوە

گفتوگۆیەکی کراوە و بونیادنەر

araz.rada@visitors.soran.edu.iq